

Med Norsk Folkehjelp til et krigstrett land

Borgerkrigen har herjet i Sør-Sudan i 19 år, og det er vanskelig å se noen ende på den. To millioner mennesker er drept og størstedelen av befolkningen har vært eksterne eller interne flyktninger, mange er det fortsatt. Dette er en glemt krig. Verken den norske eller den internasjonale medieverdenen synes den er verd å skrive om. Selv nabolandene vet lite og engasjerer seg knapt. Kina, Malaysia, Canada og inn-til nylig også Sverige støtter militærregimet i Nord-Sudan og hjelper det med oljeutvinning for å finansiere krigen om oljefeltene og innføringen av shari-alover i det kristne Sør-Sudan. De siste 15 årene har Norsk Folkehjelp støttet oppbyggingen av det sivile samfunnet i denne delen av landet. Et lite bidrag kommer også fra lokallaget i Ålesund, i form av midler til et kvinneprosjekt. Vi var en gruppe herfra som reiste for å studere situasjonen på nært hold.

Sudan er Afrikas største land, på størrelse med Vest-Europa. Det ble fritt i 1956, men da hadde alt borgerkrigen startet mellom frigjøringsbevegelsen i sør, som består av kristne afrikanere, og regjeringshæren i nord, som består av muslimske arabere. Det var en pause i borgerkrigen i 1972–83, så blusset den opp igjen. Presidenten Nimeri i nord innførte da muslimsk shari-lov i sør. I 1992–95 var borgerkrigen så voldsom at alle

utenlandske organisasjoner trakk seg ut av Sør-Sudan, fordi de mente det ikke var trygt å fortsette arbeidet. Kun Norsk Folkehjelp ble igjen og fortsatte den sivile støtten også i denne turbulente tiden. De jobber med mat-sikkerhet og jordbruk. Videre har Norsk Folkehjelp et program der behovet for helsetjenester for ca. to millioner mennesker blir dekket, og de driver tre sykehus. I disse dager blir det åpnet en klinikk like sør for krigssonen. Det tredje store satsingsområdet er samfunnsutvikling og utdanning.

Vår gruppe hadde som mål å studere Norsk Folkehjelps prosjekter først og fremst i Yei, en by i Equatoria, som ble frigjort i 1997. Vi ønsket også å få møte sentrale personer i frigjøringsbevegelsen. Med god planlegging fra Norsk Folkehjelps kontor i Nairobi kom vi oss via Uganda landeveien til Yei i Sør-Sudan. Veiene er vanskelige å beskrive, det gikk opp og ned og fra side til side hele tiden.

I Yei ble vi innkvartert i Norsk Folkehjelps leir og mottatt av meget vennlige og hjelpsomme mennesker, både sørsudanere og folk fra Somalia, Eritrea og Kenya. Vi møtte kommandør og leder av frigjøringsbevegelsens finanskomité Kuol Manyang, en imponerende person på flere vis, mer enn to meter på strøpelesten og fem x-er i skjortestørrelse. Han fortalte oss at SPLA, Sudanese People's Liberation Army, nå kontrollerte et område tre ganger så stort som Uganda, og det utgjør hele tre firedeler av Sør-Sudan. Fredsforhandlinger har pågått i åtte år, og han trodde at de kunne fortsette

nærmest i det uendelige. Videre sa han: «Norge er svært langt unna, men Norsk Folkehjelp er svært nær. De har stått bak oss hele tiden og forlot oss aldri, slik alle andre gjorde. Vi har et reelt vennskap med nordmennene.» Liknende kommentarer gikk igjen i de øvrige møtene vi hadde. Viseformannen i frigjøringsbevegelsen, Salva Kir Mayardit, la til at det var Norsk Folkehjelp som fortalte verden om problemene i Sør-Sudan i den vanskelige tiden, og han så på det norske folk som brødre og søstre.

Provinsguvernør Samuel Abujohn hadde vi flere møter med, en imponerende mann på 72 år, med tre koner og 21 barn. Han var humoristisk, direkte, sjarmerende og dypt alvorlig på samme tid. Han har innehatt ulike ministerposter og høye militære posisjoner. Hans klare overbevisning var at religion og stat må være atskilt, og ikke slik militærregimet i nord vil ha det.

Norsk Folkehjelp driver et ressurscenter i Yei. Det drives utdanning av bygningsarbeidere, snekkere og skreddere, i tillegg til opplæring i hagebruk og voksenopplæring. Elevene og lærerne viste et stort engasjement. Etter bestått fagprøve fikk elevene redskaper slik at de kunne dra tilbake til sine hjemsteder og starte egne virksomheter, f.eks. får skred-derne med seg symaskin. 90 studenter tas inn årlig, og utdanningen varer i ni måneder.

Vi var på omvisning på sykehuset til Norsk Folkehjelp. Det var blitt bombet ca. 30 ganger i de senere år, sist i oktober 2000. Tidligere var det malt et rødt kors på taket, men det ble bare brukt til å sikte etter, så nå

Sykehuspersonalet på psykiatrisk forelesning. Dr. Michael Frezghi til venstre. Foto Birgit Vartdal, Sunnmørsposten

Fra barneavdelingen. Foto Liv Grønstad

er takene malt i kamuflasjefarger. Alle bygningene vi så var bombeskadet, men de fleste var reparert. De ble bombet den ene dagen, bygd opp og reparert den neste. Omkring på området var det flere bunkere som kunne romme mer enn hundre pasienter og personale. Det var også gravd en dyp grøft der man kunne kaste seg ned dersom angrepet kom fort. Militærregimet i nord hadde spesielt Norsk Folkehjelps sykehus som bombemål og har erklært organisasjonen som fiendtlig på grunn av dens klare standpunktet for Sør-Sudan i konflikten.

Vi ble vist rundt av oversykepleier Rahab Karungaru og operasjonssykepleier Anthony Lubang, to strålende mennesker fulle av engasjement og hengivenhet overfor pasientene og jobben. De fortalte at det det siste året var blitt mye greiere å jobbe. De trengte ikke lenger ha ett øre til bombeflyene og ett til pasientene, derfor hadde effektiviteten og kvaliteten økt mye. På barneavdelingen dominerende malaria, andre infeksjonssykdommer og underernæring. Når hemoglobinnivået kom under 5, ble det gitt blod. Blodbank hadde de ikke, de tappet blod fra de nærmeste slektningene. Tilfriskningsprosenten ved malaria var meget høy, selv ved cerebral type. De hadde ikke mistet noen på halvannet år, og behandlingen skjer kun med klorokin og kinin.

På kirurgisk avdeling lå det flere pasienter med bruddskader, tre yngre menn hadde lårbrudd. Dette var mangosesongen, og de tre hadde klatret i trær og falt ned. Behandlingen var strekk i to uker og deretter gips. Et stort problem var at sykehuset ikke hadde røntgenutstyr. Ellers var diagnosene blindtarmsbetennelse, brokk og skade etter trafikkulykke. Pasientene ved medisinsk avdeling hadde hjertesvikt, lungebetennelse og andre infeksjonssykdommer. Vi så noen pasienter med AIDS, men mulighetene for å hjelpe dem var små. Man visste lite om prevalensen av HIV/AIDS, noen få studier viste tall fra 3 % til 18 %, avhengig av nærhet til trafikkåre. Det oppløftende på infeksjonsfronten er at det ikke var antibiotikaresistens. Vanlig penicillin virket på de fleste bakterier.

Operasjonsstuen var litt av et syn. Utstyret var 50 år gammelt – sug betjent med foten, ingen respirator, operasjonslampe bestående av tre lysrør i trekant og ellers noen få gamle kirurgiske instrumenter. Her ble alle slags operasjoner utført. Den dagen vi var der, falt en åtteåring ned fra et tre og fikk en ruptur av magesekken. Han ble operert. To dager senere var han mye kjekkere. Som narkosemidler ble Ketalar, benzodiazepiner, barbiturater og spinalbedøvelse benyttet.

På fødestuen manglet det også utstyr. De brukte manuelle

Sykepleier- og laboratorieskolen på sykehuset i Yei. Foto Liv Grønstad

vakuumekstraktorer. Skikkelige spedbarnsug, ambubag og kuvøse manglet; barn med fødselsvekt under 1500 g døde som regel. Det ble oss fortalt at selv om kvinner var i fødsel når bombene falt, sprang de alle som én ut i bunkerne. Men kirurgene forlot ikke pasientene sine under operasjoner. Som Anthony Lubang sa med tydelig stolthet i stemmen: «Vi i Norsk Folkehjelp stikker ikke av.»

På gynekologisk avdeling var sykdomsbildet mye som i Norge, men det interessante var at underlivsinfeksjoner som resultat av illegale aborter var svært sjeldne. Kvinnene her vil beholde barna sine fordi de har mistet så mange i krigen. Et viktig prinsipp gikk igjen over hele sykehuset: Pasientene ble skrevet ut så fort som det var medisinsk forsvarlig. Begrunnelsen for dette var risikoen for sykehusinfeksjoner, som jeg faktisk ikke så noen av. Jeg var imponert over hygien, rensligheten og ryddigheten overalt. Dette er et meget veldrevet sykehus. Her er det noe å lære for «bortskjemte» vestlige medisiner.

Som spesialist i psykiatri var jeg nysgjerrig på hvordan den mentale helse ble ivare tatt og mentalt lidende håndtert. Jeg bad derfor om å få undervise litt om psykiske lidelser. Omtrent alt sykehuspersonalet stilte, til tross for at det var 1. påskedag. Engasjementet i salen var meget stort. Alle kjente til mennesker med alvorlige psykiske lidelser, mange hadde også håndtert dem. De refererte til personer som gikk rundt i lenker, en kvinne som vandret naken rundt i byen. Mange ble gjemt bort og ingen syntes å bry

seg om dem som var psykotiske. Av psyko-farmaka hadde de kun Largactil og diazepam. Det kom også tydelig frem at mange var meget traumatiserte. Michael Frezghi, gynekolog fra Eritrea, sa: «Hvis jeg bare bruker litt ekstra tid, stiller noen flere spørsmål, så kommer det frem, særlig angsten, men også det depressive.»

Ved sykehuset ble det også utdannet sykepleiere og laborieteknikere, til sammen 500 så langt. Det ble diskutert om man skulle utdanne spesialiserte sykepleiere, og særlig psykiatrisk sykepleie skulle det ligge godt til rette for. Behovet er utvilsomt til stede i dette borgerkrigsherjede landet.

Vel tilbake i Nairobi ble vi invitert hjem til lederen av opprørsbevegelsen, John Garang, og hans kone Rebecca. Haldis i følget vårt var utvekslingsstudent i USA sammen med John for mer enn 30 år siden. Vi ble tatt imot som gode venner og fikk en uformell prat over kaffekoppene. Rebecca sa at det var en belastning å ha en mann i felten, oftest uten å vite hvor han befant seg. Nå har han fått satellittelefon. Hun fortalte også om hvordan det var å ha sju barn og om usikkerheten ved å måtte bo og leve inkognito i Nairobi. De måtte flytte med jevne mellomrom, og løp hele tiden risikoen for å bli utsatt for et attentat fra militærregimet i Khartoum. Vi fikk se resultatene av et angrep for en måned siden, en bil med knuste ruter og kulehull i bagasjelokket.

John fremstod som en koselig og ivareta-kende bestefarstype, avslappet og trygg. Men han var fortsatt en kriger i felten, leder av frigjøringshæren og den politiske lederen i Sør-Sudan. Han var nylig kommet hjem fra en lengre reise i USA og England. Han møtte 200 sørsudanske leger i London. Mange av dem hadde sagt seg interessert i å jobbe kortere perioder i hjemlandet. Rebecca la til at det hadde kommet to gode ting ut av krigen. Det ene var at mange hadde reist utenlands og fått seg en utdanning som vil komme til nytte i hjemlandet senere. Den andre var at før var mange dovn og gjorde lite, spesielt mennene, men nå hadde alle måttet bidra til fellesskapet.

Hovedinntrykket etter turen er at sørsudanerne er et sterkt folk. De har vært gjennom mye uten å gi opp, og de har en sterk vilje til å fortsette å kjempe til de oppnår friheten. Dette er et folk som trenger oppmerksomhet fra det internasjonale samfunnet, som lett glemmer at det foregår aktive krigshandlinger og overgrep, drap og forvisning. I Sør-Sudan blir menn drept, mens kvinner og barn blir bortført til slaveri i nord.

Victor Jorge Grønstad
victor.gronstad@smr.no
Ålesund distriktspsykiatriske senter
Ålesund sjukehus
6026 Ålesund

Snekkerlærling på Norsk Folkehjelps ressurscenter i Yei. Foto Liv Grønstad